

СУЧАСНИЙ СТАН АРХЕОЛОГІЧНИХ І АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК ЧЕРНІГОВА

Влітку 1944 р. Інститут археології Академії наук УРСР разом з Інститутом історії матеріальної культури АН СРСР організували виїзд групи спеціалістів до м. Чернігова під керівництвом проф. Б. Рибаківа, щоб з'ясувати стан архітектурних і археологічних пам'яток Чернігова після хазяйнування в ньому фашистських загарбників, зробити невеликі рекогносцировки для визначення пунктів майбутніх стаціонарних дослідів і встановити відповідний контакт з цього погляду з місцевими партійними та радянськими організаціями.

Німецько-фашистські загарбники, які вирішили зробити Чернігів „пам'ятником сили німецької авіації“, звалили на місто ще в перші дні війни величезну кількість тонн металу і море вогню. Руйнування було завершено вже в часи німецької окупації міста. В результаті — наш тихий чудовий Чернігів обернувся на купу руїн, перетворений в жахливий пам'ятник німецького варварства.

Потерпіли в значній мірі і славетні пам'ятники чернігівської архітектури.

Чернігівський Спас, збудований на початку XI сторіччя, одна з найдавніших пам'яток монументальної архітектури на Русі, що збереглась до наших днів, на щастя, потерпіла, порівнюючи, мало: лише баня пробита снарядом. Тепер Спаський собор уже відремонтований. На жаль, це було зроблено без кваліфікованої консультації, і тому зруйноване в бані місце полагоджено на сучасному цементі, що може шкідливо відбитися на будові.

В значно гіршому стані знаходиться Борисоглібська церква, визначна будова кінця XI і початку XII сторіччя. Покрівля, вікна, двері, вся внутрішня оздоба по-варварському знищені. По суті від Борисоглібської церкви лишилися самі стіни.

В жахливому стані третя визначна будова часів Київської Русі — П'ятницька церква. Власне кажучи, П'ятницька церква зовсім зруйнована. Від неї лишилися тільки незначні рештки стін, що стремлять серед величезної купи руїн. В такому самому жахливому стані і чудова пам'ятка української архітектури XVII сторіччя — Катеринівська церква.

Краще збереглися у Чернігові пам'ятки археологічні. Цілком заціліли відомі могильники на Болдіних горах і в „кладовищі на березках“. Тільки Чорна могила ушкоджена траншеєю, яка, на щастя, пройшла не дуже глибоко.

Всі архітектурні та археологічні пам'ятки, і зруйновані й зацілілі, сфотографували і змалювали студенти Академії архітектури, прикомандировані до експедиції.

Не можна не згадати про ту величезну шкоду, що її нанесли німецькі вандали Чернігівському музеєві. Значна частина його збірок, найбільш цінна, була заздалегідь евакуйована в далекий тил. Але вивезти всі збірки не було змоги, і те, що залишилось, являло дуже цінні матеріали, знищення яких становить величезну втрату для науки.

Детально було обстежене Чернігівське стародавнє городище. На території між Спаським собором і так званим Мазепиним будинком виявлено на поверхні фрагменти кераміки часів Київської Русі. Це місце намічено до систематичних археологічних досліджень, які мають розгорнутися в найближчі роки. На узбережжі р. Стрижень виявлено рештки монументальної кам'яної споруди часів Київської Русі, яку так само намічено дослідити в найближчому часі. Вжито заходів до охорони цієї пам'ятки.

Місцеві партійні та радянські організації надзвичайно гостинно й доброзичливо поставились до роботи експедиції, усім їй допомагаючи. Взагалі слід відзначити, що Чернігівські партійні та радянські організації виявляють справжню турботу та піклування про пам'ятки місцевої старовини. Особливої уваги заслуговує той факт, що за генеральним планом відбудови Чернігова його найдревніша частина не забудовується. Вона залишена для археологічного дослідження, після якого на цьому місці буде розбитий великий парк. Все це є запорукою успіху археологічного вивчення Чернігова, одного з найстаріших міст нашої Батьківщини.

Д. Бліфельд
